

L'exlibrisme, al Museu de la Ciutat

De la marca manuscrita a l'ex-libris actual

L'art dels bibliòfils, del segle XVI als nostres dies.

Amb aquest títol començarà, el pròxim dia 4 de desembre, a la Casa Museu de la Ciutat de València, una exposició que presenta una acurada selecció de marques de biblioteca dels segles XVI al XX i de bibliografia especialitzada en el tema.

Són moltes les persones que, dissortadament, desconeixen què vol dir i que és un ex-libris. Fins i tot bons bibliòfils, propietaris de biblioteques magnífiques, saben que un llibre pot portar marques de caràcter ben diferent: des de la marca del fabricant de paper en la filigrana, passant per la de l'impressor al colofó, la de l'autor a la portada, fins a la del llibreter o la de l'enquadernador: però aquests bibliòfils s'obliden, sovint, de l'última marca: la del propietari de la biblioteca de la qual forma part, és a dir, de l'ex-libris que, en el sentit ampli és marca de propietat aplicada o aplicable al llibre.

No és estrany que això succeeça. La major part dels llibres, fullets i revistes que s'ocupen d'una manera o d'una altra del tema, han estat impresos en edicions limitades, de gran interès per als bibliòfils, però, alhora, causa de la poca difusió que ha tingut l'exlibrisme entre el gran públic.

No obstant això, de proves de la utilització de marques de propietat des dels temps més remots, no en falten. Des d'una tauleta egípcia de porcellana blavenca amb una inscripció que acredita pertànyer a la biblioteca d'Amenofis III, passant per les

comença el seu veritable desenvolupament quan es democratitza el llibre i se'n multipliquen els exemplars: després de la invenció de la impremta i de l'adaptació del procediment tipogràfic i fins i tot el xilogràfic a la producció d'etiquetes o estampes susceptibles de ser adherides a la part interna de les enquadernacions o als primers fulls dels llibres.

Condicció d'una marca de biblioteca és que en quede patent la destinació, inclús prescindint de la fórmula ex-libris o de qualsevol altra; ha de ser personal i característic, de tal manera que un dibuix, destinat als llibres de la biblioteca d'una persona, no puga servir d'ex-libris de ningú més. Fins al segle XIX, la història de l'ex-libris va lligada, quasi invariablement, a la pura heràldica decorativa i artística: les marques van ser una simple expressió del sentiment de possessió.

La revolució burgesa i, com a conseqüència, el canvi polític i cultural esdevingut a França, va fer que els artistes i bibliòfils francesos modificaren completament l'orientació en la concepció gràfica dels ex-libris, i començaren a dibuixar-los amb al·legories relacionades amb el seu posseïdor, cosa que permetia l'ostentació d'un escut similar a l'heràldic pel simple fet de tenir

marques japoneses del segle X o les miniatures europees de l'Edat Mitjana, fins a les marques escrites, amb ploma generalment, amb el nom del posseïdor i algun senyal de distinció. Però l'ex-libris

una biblioteca i el sorgiment d'allò que alguns han anomenat la nova heràldica literària o liberal.

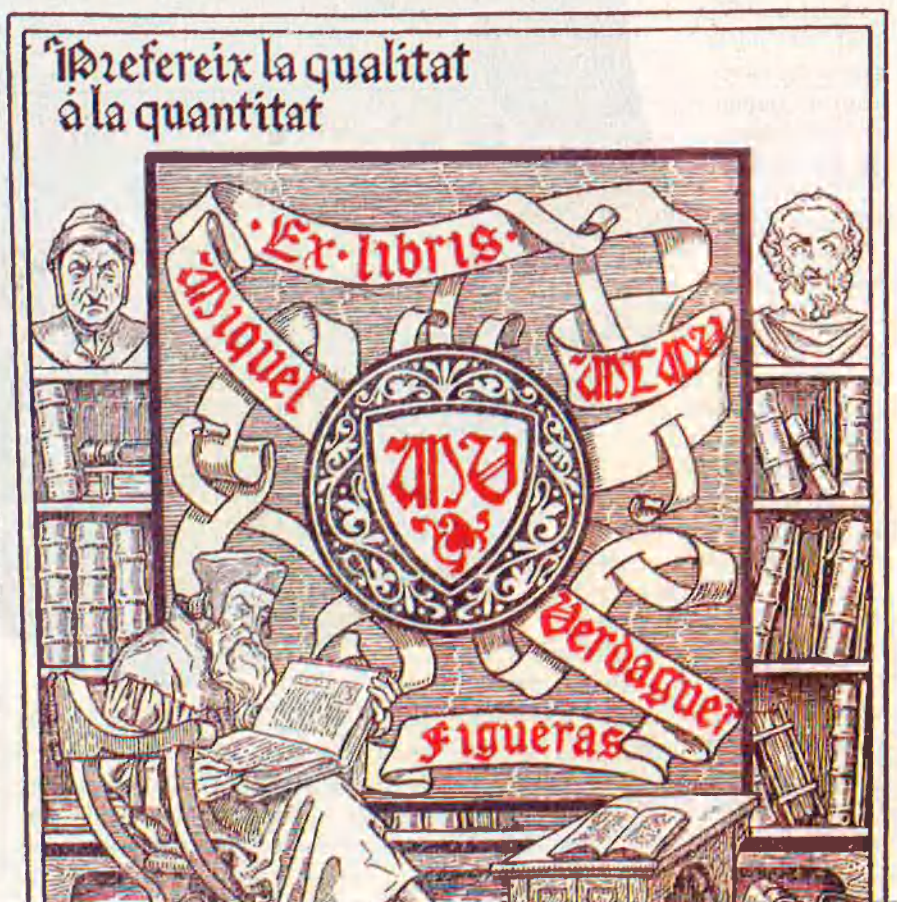
Amb el Modernisme, que trobà en les anomenades arts menors un camp d'expansió i de renovació que es traduïa en mobles, cartells, ornamentació decorativa, i, en definitiva, en tots els objectes on l'artesanía era bàsica, tal i com pot apreciar-se en la magnífica exposició que sobre aquest moviment té lloc al Parc de la Ciutadella de Barcelona aquests dies, l'ex-libris esdevingué un gènere artístic d'importància insospitada.

El 1978, Alexandre de Riquer, en tornar d'un viatge a Londres, gravà un ex-libris destinat a la seua pròpia biblioteca i, a partir d'aquell moment s'interessà de manera molt especial per fomentar l'ex-librisme, i s'oferí a ensenyar gratuïtament, en el seu obrador, a tots aquells que volgueren dedicar-s'hi. D'aquesta manera fou Barcelona i amb ella tot Catalunya, la que inicià i impulsà el moviment exlibrístic ibèric sense que Madrid, ni la resta de l'estat, secundaren la iniciativa. Els artistes catalans van dur a terme l'evolució de l'ex-libris seguint la pauta traçada pels exlibristes francesos: la marca de biblioteca deixava de ser patrimoni de la noblesa per a convertir-se en element artístic, enriquidor de biblioteques de gentes més modestes. L'exlibrisme francès es caracteritza per la utilització de símbols o al·legories, amb dibuixos generalment relacionats amb la personalitat del destinatari o bé amb la seua professió i, per tant, amb un fort interès per la significació psicològica i artística.

Ramon Casals i Vernis, Alexandre de Riquer, Josep Triadó i Joaquim Renart són els representans cabdals de l'exlibrisme modernista català, i cadascun d'ells va replegar els seus ex-libris en un llibre.

L'exposició *De la marca manuscrita a l'actual ex-libris*, si bé no se centra exclusivament en el període modernista, ja que abasta des del segle XVI fins als nostres dies, representa per a aquells estudiosos o simples espectadors de les exposicions *El quadrat d'or* i *El Modernisme*, un nou punt de referència a l'hora de conèixer en profunditat un moviment tan fèrtil en peces com en creativitat artística.

Els fons de què s'ha disposat per a la selecció de materials, tant ex-libris com

Ex-Libris Vicente Bosch

llibres, revistes, fullers, etc., provenen d'institucions oficials com ara el Museu de les Arts Gràfiques de Catalunya, de Barcelona, la Biblioteca Serrano Morales de l'Ajuntament de València i el Museu Nacional de Ceràmica González Martí de València, i de col·leccions particulars com la de Julió César Salvatierra i diversos usuaris actuals d'ex-libris.

Especialment important ha estat l'aportació provinent de la col·lecció Agustín Arrojo conservada al Museu Nacional de Ceràmica de València, motiu central d'aquesta exposició. Aquesta col·lecció és considerada pels especialistes com una de les més importants del món ja que el Sr. Arrojo no es limità al simple intercanvi, sinó que comprà algunes marques interessantíssimes. A més, la seua amistat amb exlibristes i gravadors li va permetre obtenir proves d'estat, planxes, col·leccions completes, documentació diversa i paral·lelament, formà una completa biblioteca doblement valuosa: perquè es tracta d'una biblioteca especialitzada i perquè conté veritables joies bibliogràfiques.

Enric Bellveser

